Наші ювіляри

В.П. Соловйов
(до 70-річчя від дня народження)

В'ячеслав Павлович Соловйов народився 14 жовтня 1941 року в селі Тоцьке Оренбурзької області (Росія). Закінчив 1964 р. Куйбишевський політехнічний інститут і був запрошений на роботу в Куйбишевську філію Центрального конструкторського бюро експериментального машинобудування, створену С.П.Корольовим. Тут він брав участь у розрахунках рівня безаварійності відокремлення третього ступеня ракети-носія при запусках на орбіту безпілотного корабля «Союз».

Зацікавившись проблемами життєзабезпечення людини в умовах космічного польоту, В.П.Соловйов вступив 1968 р. в аспірантуру Інституту кібернетики АН України по спеціальності «біологічна кібернетика» до М.М. Амосова. Набутий досвід роботи з проектування систем керування складними технічними комплексами з використанням обчислювальної техніки дозволив йому тут розробляти математичні моделі та здійснювати їх комп'ютерну реалізацію щодо керування життєдіяльністю в екстремальних умовах. Вже в його кандидатській дисертації «Дослідження системи управління водно-сольовим обміном в організмі методами математичного моделювання», захищеній в 1973 р., було запропоновано оригінальні структурно-програмні засоби комп'ютерного моделювання біологічних систем. Безпосередні результати математичного моделювання, отримані в процесі дисертаційного дослідження, було опубліковано в колективній монографії «Теоретичні дослідження фізіологічних систем. Математичне моделювання» під загальною редакцією М.М. Амосова. Впродовж 70—80-х років В.П. Соловйов видав понад 80 наукових праць, присвячених проблемам математичного моделювання складних динамічних систем, автоматизації наукових досліджень

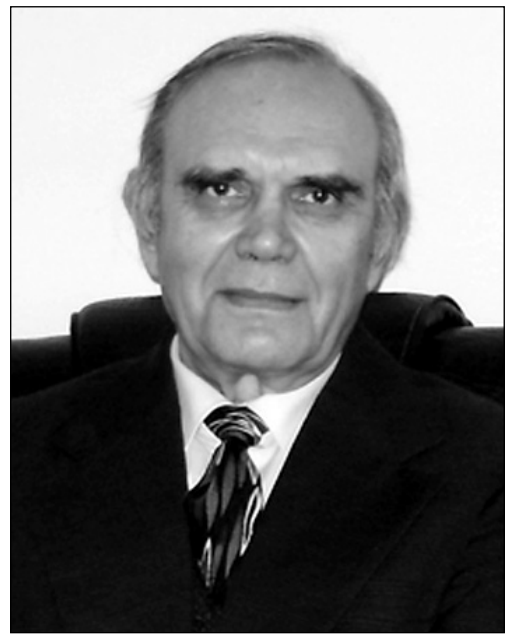

та отримав низку авторських свідоцтв на винаходи обчислювальних пристроїв.

Результати дисертаційного дослідження знайшли подальший розвиток у контексті застосування керуючих обчислювальних машин, обладнаних пристроями зв'язку з об'єктом, для управління складними системами та процесами у реальному часі. У цей період В.П. Соловйов почав звертатися до теоретичних проблем формування наукового знання. У практичній площині він реалізовувався через створення систем автоматизації наукових досліджень, передусім наукового експерименту, а також через наукознавчий аналіз впливу філософського світогляду вчених на формування досліджень у сфері кібернетики та інформатики. Цей напрям було висвітлено у колективній монографії «Методологические проблемы кибернетики и информатики» (1985).

Основним полігоном для робіт з автоматизації наукового експерименту були академічні інститути. В'ячеслав Павлович брав участь в розробці низки систем автоматизації наукового експерименту в інститутах онкології та радіології, проблем міцності, електрозварювання. Крім того, що ці розробки були винятково важливими з точки зору удосконалення технології дослідницького процесу, вони ще й демонстрували можливості нових технічних засобів, які розроблялися у відділі та лабораторіях під керівництвом Б.М. Маліновського. Тут, у відділі керуючих машин і систем, В.П. Соловйов розробив (1971—1984) наукові засади використання інформаційно-асоціативної моделі довільної мережі для організації обчислювального процесу в діалогових інформаційно-керуючих системах реального часу, брав участь і в розробках по створенню та впровадженню міні- та мікро-ЕОМ. Це були перші в СРСР обчислювальні комплекси, що пізніше стали називатися робочими станціями та персональними ЕОМ.

Цикл робіт, проведених у відділі математичних методів теорії надійності складних високовідповідальних систем під керівництвом І.М. Коваленка (1984—1991) з проблем дослідження інформаційних процесів у розподілених інтерактивних системах і процесів перетворення інформації в знання, з розробки експертних систем для виявлення причин і механізмів подій, які призводять до аварій складних технічних систем і комплексів, послугував базою для створення основ теорії гносеоінформаційних систем.

Тоді ж В.П. Соловйов у співробітництві з фахівцями одного з галузевих інститутів розробив експертну систему, яка дозволяла на основі аналізу даних про структуру та морфологію поверхонь руйнування металевих деталей виявляти причини та механізми такого руйнування. Ця експертна система і нині експлуатується в експериментальному режимі в провідних організаціях, що розробляють засоби контролю й діагностики складних високовідповідальних технічних систем.

Наприкінці восьмидесятих в його публікаціях все виразніше проявляється інтерес до методології науки, загальних проблем її організації та наукознавства. З 1991 р. і дотепер В.П.Соловйов — заступник директора з наукової роботи Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України. Його докторська дисертаційна робота «Інноваційна діяльність як системний процес у конкурентній економіці» (2004) є однією з перших вітчизняних фундаментальних праць, в якій закладено теоретичні основи інформаційного підходу до виявлення основних рис сучасної економіки, розроблено новий методологічний підхід до виявлення інформаційної підлеглості суб'єктів економічної діяльності в межах інноваційної системи та на цій основі запропоновано низку рекомендацій щодо формування й реалізації інноваційної політики на різних рівнях державного управління.

Активно включившись в дослідження інноваційних процесів та їх ролі у розвитку економіки, він стає одним з найавторитетних фахівців із цих проблем. Він дослідив механізми трансферу технологій, розробив принципи інформаційно-методичного забезпечення трансферу українських технологій на міжнародному ринку. Під його керівництвом проводяться актуальні роботи з вивчення інвестиційної привабливості регіонів України. Розроблені В.П.Соловйовим принципи врахування синергетичних ефектів інноваційної діяльності ефективно впроваджуються в сучасній економічній науці та нормативній практиці для розробки нової стратегії розвитку вітчизняної інноваційної економіки. Завдяки його роботам, спрямованим на створення Агротехнопарку Броди, Трускавецького валеологічного інноваційного центру та спеціальної економічної зони «Курортополіс «Трускавець», вперше створено нормативні основи інноваційного підприємництва в Україні, що посприяло появі у 90-х роках перших елементів сучасної інноваційної інфраструктури в українській економіці, а також ефективності розвитку й конкурентоспроможності вітчизняної економіки на інноваційних засадах. Ці розробки відзначено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

Наукові та методичні розробки В.П. Соловйова щодо системних принципів державної

та регіональної інноваційної політики знайшли впровадження у нормативних актах України — законах України «Про наукову та науково-технічну експертизу» (1995) та «Про науку та науково-технічну діяльність» (1998) та Концепції науково-технологічного розвитку України (1999).

Наукові результати В.П.Соловйова та його учнів дістали впровадження в інших країнах СНД, про що свідчить прийняття Міжпарламентською асамблеєю СНД низки модельних законів з інноваційної проблематики, проекти яких було розроблено за його участю як експерта.

Загальний науковий доробок В.П. Соловйова становить понад 300 публікацій, серед яких три індивідуальні монографії. В.П. Соловйов активно застосовує результати своїх досліджень у науково-педагогічній діяльності в Київському політехнічному інституті. Під його керівництвом успішно захищено 5 кандидатських дисертацій.

Чимало сил та енергії В.П. Соловйов приділяє науково-організаційній діяльності. Упродовж багатьох років він є позаштатним консультантом Комітету з питань науки та освіти Верховної Ради України, експертом Постійного комітету з питань науки та освіти Міжпарламентської асамблеї СНД, членом наглядової ради та головою Експертної ради Української асоціації бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів, членом спеціалізованої вченої ради з захисту докторських і кандидатських дисертацій. Неодноразово входив до складу робочих груп при Президентові та Прем'єр-міністрові України та активно сприяв формуванню й реалізації сучасної науково-технологічної політики держави. Він є заступником головного редактора журналу «Наука та наукознавство», членом редакційних колегій і рад кількох наукових журналів в Україні та за кордоном.

Поздоровляючи В'ячеслава Павловича з ювілеєм, бажаємо йому міцного здоров'я, довгих років життя, щастя й добробуту, нових досягнень у всіх багатосторонніх напрямках його діяльності.

Колектив Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України

Ювілей Л.П. Кавуненко

11 жовтня 2011 року стало ювілейним днем для однієї з провідних представниць київської школи наукознавства. Кожне покоління робить свій неповторний внесок у розвиток наукознавства. Серед вчених, які плідно працювали у 1980-ті роки під керівництвом Г.М.Доброва, Лідія Пилипівна Кавуненко займає своє особливе місце. Випускниця факультету прикладної математики Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка, Лідія Пилипівна понад 30 років займається наукознавчими дослідженнями спочатку в Інституті кібернетики АН УРСР, згодом у Раді по вивченню продуктивних сил України АН УРСР і нарешті у Центрі науково-технічного потенціалу та історії науки НАН України. За цей час вона пройшла шлях від інженера до провідного наукового співробітника і заступника директора.

Базова математична вища освіта зробила добру службу Лідії Пилипівні на початку її творчого шляху: вона була одним з ключових виконавців міжнародного проекту ЮНЕСКО «Ефективність наукових груп» у 1981–1982 рр., керівником якого був Г.М.Добров. Завдяки її наполегливій праці в обчислювальному центрі Інституту кібернетики результати проведеного соціологічного опитування вчених в Академії наук УРСР «перетворилися» на надійну базу даних та значні аналітичні матеріали. Результати проекту дали поштовх для підготовки багатьох дисертаційних робіт учнів Г.М.Доброва. Саме в цей період наш ювіляр проводила перше власне дослідження і